

בבא קמא לח

חגובה

משה שווערד

ספר בני יששכר - מאמרי חדשי כסלו טבת - מאמר ג

(כו) אמרו רז"ל שהיתה מלכות יון אומרת לישראל כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וכו', הדבר מופלא ומכוסה ויתבאר אי"ה הנלע"ד, ועל פי פשוטו נראה, דהנה נזקי השור בשן ורגל לא נשתנה דין הגוי מדין ישראל, אבל נזקי קרן נשתנה [[דינו] בין תם בין וכו' משלם נזק שלם, ודרשו לה [ב"ק לח.]. מן שור רעהו וכו' [שמות כא לה] ודרשו חז"ל על זה ראה ויתר גוים [חבוקוק ג ו] התיר ממונן לישראל על שלא רצו לקבל את התורה, הנה מלכות יון רצו לבטל את התורה מישראל, הנה אמרו כתבו לכם על אותו הדין דקרן השור אין לכם חלק ואז לא ישתנה דינכם מדיננו, ועל זה הדין דוקא היתה קנאתם כנודע מרז"ל מהנך סרדיוטין וכו', אחר כך מצאתי כעין זה במגלה עמוקות מקץ ומשנה לא זזה ממקומה:

1. אור החיים על ויקרא פרק כו פסוק ד

(ד) ונתתי גשמיכם ... או יאמר לצד ששכר עולם העליון רוחני ואין יעודיו נתפסים בנרשם ולא בדיבור, לזה רמזו במה שהוסיף וא"ו בתחילת ענין לומר כי יש שכר אחר, ומוסיף עוד ליתן גשמיכם, ודקדק לומר "גשמיכם" כאילו הם שלכם, לא בעד שכר מצות ומעשים טובים, אלא לצד שהם מעמידי עולם בעסק התורה וכו' זוכים בשלהם, ואולי כי לטעם זה ראה ויתר גוים התיר ממונן לישראל (ב"ק לח), כי ישראל קנו העולם וכל אשר בו והם הגוים כנכסי בני ישראל:

2. תוספות מסכת בבא קמא דף לח עמוד א ד"ה עמד והתיר

עמד והתיר ממונן לישראל - משמע דוקא בענין זה שנגח שור שלנו שור שלהם ולמ"ד בפ' בתרא (לקמן דף קיג.) גזל כנעני אסור ניחא אבל למ"ד מותר קשה.

3. שערים מצויינים בהלכה

השם. ובחי' הר"ן מס' סנהדרין (נו.) כתב, שכן הלכה שגזל עכו"ם מותר מדאורייתא, וכדאמרינן בעלמא ובגמ' כאן עמד והתיר ממונן. ועי' בחי' חת"ס שהעתיק לשון הגהות אשר"י, ונשמט בדפוס ווילנא. ובנמוק"י כתב דדוקא לענין נזקין דסברא היא אבל לשאר גזל אסור. וכ"כ בקצות (סי' עב ס"ק מג) דלא אשכחן האי דרשא שהתיר ממונן של ישראל אלא לגבי נזקין, אבל לענין

4. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

שור של ישראל שנגח שור של עו"ג פטור לגמרי וכו'. וקנס הוא דקנסו חכמים בממונן לשלם הכל משום דחשידי להפסיד בהמתן של ישראל וממונן וכדי שלא יהיו רגילין בכך קנסום מה שאין לקנוס כן בישראל שכן דרך כל בן ברית לשמור בהמתו שלא יזיק חבירו וכשמזיק על כרחו עושה הוא והשם יתברך יודע הנסתר ועושה העו"ג כפי אכזריותו ופטר הישראל כפי תום לבבו. ולתשובת המינין נוכל להשיב שלא דברה המשנה אלא על שבעה גויים הקדמונים דהותר לנו דמן כדכתיב לא תחיה כל נשמה דין הוא שלא יהא ממונן חביב מגופן. הר"ר יהונתן ז"ל.

5. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

עמד והתיר ממונן לישראל. כלומר ראה שאכזרים ולב רע להם וחשודים על שהן מצווין משבע מצוות וכל שכן שאינן מצירים בצרת אחיהם לפיכך קנסם הכתוב כדי שישמרו שוריהן. הר"ר יהונתן ז"ל.

6. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

ג] א"ר אבהו אמר קרא עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים וכו' כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונן לישראל - נחלקו הראשונים האם כוונת הגמ' שרעהו לאו דוקא, והא דשור של ישראל שנגח פטור, זה קנס שהתיר ממונן לישראל, או דרעהו דוקא והא דשור שלהם שנגח חייב, הוי קנס משום שהתירו ממונן לישראל. ר' פרץ מבאר שרעהו לאו דוקא, והקנס היה בשור של ישראל שנגח שור של גוי. ומקשה ר' פרץ דאם רעהו לאו דוקא, למה שור של גוי תם חייב נזק שלם. ותירץ שגם זה בכלל הקנס ששור תם שהזיק יהיה חייב נזק שלם. א"נ פרשת תם שמקילה בחצי נזק, מיירי רק בישראל ולא בגוי, וצ"ב. ר' יונתן בשיטה והנ"י מבארים שהקנס הוא מה שהשור שלהם חייב לשלם, אבל שור של ישראל פטור מעיקר הדין משום שרעהו דוקא. [ובשיטת התוס' נחלקו בזה המהרש"ל והמהרש"א עיין להלן אות ד].

7. ספר דבר אברהם - חלק ב - סימן יג

ג] אולם אף דיישבנו דברי התומים במה שחייב העכו"ם לשלם לשי' הר"י והרמ"ה מ"מ מה שדן דחייב שמעון לשלם משעבודא דר"נ לא נראה לענ"ד. דעיקר חיוב התשלומין שעל העכו"ם הוא מקרא דויתר גוים, ויש לחקור בזה אם מהאי טעמא חל על העכו"ם חיוב תשלומין ממש כמו שמחויב לשלם חובו או דהעכו"ם באמת אינו מתחייב לשלם אלא שהוא רק היתר לישראל לגבות ממנו ואינו בכלל גזל שאסור גם בעכו"ם. ונ"מ טובא כשנתגייר העכו"ם קודם שגבה ממנו, דאי תימא שחל עליו חיוב ממש חייב הוא לשלם גם אחר שנתגייר, אבל אם לא חל עליו חיוב אלא שהותר ממנו לגבות ממנו א"כ השתא דגר הוא ולא הותר ממנו אינו יכול לגבות. [וכן אם קיבל עליו אח"כ שבע מצות דב"נ דלא הותר עוד ממנו כמ"ש בשמ"ק ב"ק נמי לא יוכל לגבות עוד]. ומצד הסברה הדבר פשוט כדרך האחרון שהוא רק היתר לישראל ולא חיוב על העכו"ם כלשון הש"ס היתר ממונן. ויש להביא ראיה לזה מתוס' ב"ק שם (ד"ה עמד) שכתבו וז"ל משמע דוקא בענין זה שנגח שור שלהם שור שלנו [לפי הגהת רש"ל] ולמ"ד ב"ב בתרא גזל כנעני אסור ניחא אבל למ"ד מותר קשה עכ"ל, ואם נימא דמהאי קרא דויתר חל עליו חיוב ממש מאי קשה להו למ"ד גזל עכו"ם מותר הרי נ"מ טובא כשנתגייר אחר שהזיק קודם שגבו ממנו דאז גזילו אסור, אע"כ דגם לטעם דויתר גוים אינו אלא היתר לגבות ולא חיוב ממש על העכו"ם ואם נתגייר ביני וביני פטור ולכן שפיר הקשו למ"ד גזלו מותר.

8. חדושי הרשב"א על מסכת בבא קמא דף לח/א

אפילו עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול. פי' עוסק בתורה שבע בני מצות בני נח קאמר, אבי בתורה שלמה שלנו אדרבה אסור לו וחייב מיתה כבא על נערה מאורסה, דכתיב (דברים לג. ד) תורה צוה לנו משה מורשה, וכדאיתא בפרק ארבע מיתות (סנהדרין נט, א). וימיהו קשיא לי היאך הוא ככהן גדול שהרי אינו מקבל שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה:

9. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

ו] הא למדת שאפי' נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול - התוס' [ע"ז ג א] מבארים דהיינו שעוסק בלימוד ז' מצוות בני נח, אבל שאר התורה אסור ללמד גוי. וכ"כ הרשב"א והתור"י אצלנו. המהרש"א בע"ז מוסיף שגם קרבנות שגוי יכול להקריב יכול לעסוק בהלכותיהם ואז הוי כאילו הקריבם, וזה הדמיון שהוא כמו כהן גדול.

הרשב"א מקשה איך הוא ככהן גדול, הרי אינו מקבל שכר אלא כמי שאינו מצווה ועושה. [1] הרא"ה בשיטה כתב הא דקאמר הרי הוא ככהן גדול, גוזמא קתני. [2] התור"י ד' מדו"ק ע"ז ג א] גורס הרי הוא כישראל.

10. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

ח] אמרי אין מקבלין עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה - כתב המאירי מי שהפקיע עצמו ופירק מעליו עול תורה אף על פי שמקיים מקצתן מצד נדבה, אינו מקבל שכר עוד כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה.

11. דרשות הר"ן - הדרוש השביעי

והטענה השנית, שיש מן המצוות הרבה דבקות במינוין ומיוחדות בהן. כגון המצוות התלויות בארץ, ומצוות שנצטוו בהן הכהנים ולא נצטוו אנחנו בהן. ולפיכך מי שאינו מצווה ועושה לא יגדל שכרו, כי אפשר שאין רצון

הש"י בו ובמינו אחרי אשר לא צווה בו, ואע"פ שהתורה כלה דרכיה דרכי נועם, אפשר כי יש במצות טעמים שניתחדה מהם המצוה במי שמצווה ועושה, וכבר נתברר בדבריהם ז"ל שישאל המקיים את השבת יגדל שכרו ועכו"ם ששבת חייב. ואף על פי שלא נלמד כן בשאר המצות, אלא על מה שבאה המניעה מהם, שאלו כן היה אסור למי שאינו מצווה ועושה לקיים את המצות חלילה מכל מקום נלמד לשאר המצות, שאפשר שלא תשלם כונת המצוה וסודה במי שאינו מצווה בה, כאשר תשלם במי שצוהו הש"י, אבל כאשר יגזרו החכמים הדבר, כבר הסכים בו הש"י וצוה על כל מה שיגזרו בו ויודע שתשלם כונתו בו: והטענה השלישית, אלו היה מגיע לשם תועלת כאשר יעשה האדם מן המצות, היה ראוי שיקבל שכר מי שאינו מצווה ועושה כמי שמצווה ועושה, ויותר ממנו. אך אחרי שאין להש"י תועלת מן המצות ולא נזק מן העבירות, נמצא שכלל התורה היא כדי לזכות את ישראל, וכיון שכן גדול המצוה ועושה שזה רצה הש"י לזכותו וזה לא זכהו...

12. מרומי שדה מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

אמרו אין מקבלים עליהם שכר כו'. **לכאורה הוא פלא אמאי הא באמת הם מצווין, ואין הקדוש ברוך הוא עושה עול ח"ו. ותו האיך מרומז בלשון המקרא ראה ויתר גוים שאין מקבלין שכר כמצווין. אבל הכוונה דשכר ועונש אינו כעונש המלך שהוא ברצון, אלא בטבע חקי התורה והעולם, וכדאי' ברכה פ' ראה משעה שאמר הקדוש ברוך הוא אנכי נותן לפניכם היום, שוב לא עשה הקדוש ברוך הוא, אלא המצות עושות שלהן ועבירות עושות שלהן, שנא' מפי עליון לא תצא הרעות. והפי' דשכר ועונש, הן כטבעי המאכלים המבריא והמזיק, שאינו בתורת עונש אלא בטבע, וא"כ ה"ה כרפואה שאין נפ"מ בין ישראל לגוי. מיהו מכ"מ יש נפ"מ כשהרופא הולך אל בנו או אל אחר, אף על גב דרפואה אחת היא מכ"מ יש נפ"מ בתקוני הרפואה והפתויים שיקח החולה את הרפואה, היינו דההולך לבנו משתדל הרופא להמתיק מרירות הרפואה, משא"כ כשהולך לאחר. כן התורה משתדלת לישראל להציל מן החטא ע"י עסק התורה, משא"כ בנכרי. ועוד נפ"מ דהרופא שהולך לבנו מפתה את בנו שיקח הרפואה ומבטיחו שיתן לו מתנה, משא"כ באחר. וכשהבן שומר צוואת אביו מלבד שהוא מתרפא עוד הוא מקבל שכרו משלם, לא כן באחר. כן ישראל המקיים את המצות מקבל שכר המצוה לבד טבעה, וכדתנן שכר מצוה מצוה, שמהנה כב"י את הקדוש ברוך הוא במה שמקיים את העולם ע"י המצוה. משא"כ בגוי אינו מקיים את העולם בזה אלא שמציל את נפשו, משו"ה אינו מקבל שכר כמצווין ועושין, היינו כרופא שמזהיר ומבקש לבנו שיקח הרפואה כדי שיתרפא. אלא כאינן מצווין, היינו כרופא שנותן לאחר, אינו מדבר ומבטיח מאומה אלא תולה ברצון החולה. והיינו דכתיב ראה ויתר גוים, התיר להם שיעשו כמו שירצו, או לקבל שכר או עונש, שאין קיום העולם תלוי בהם:**

13. תוספות מסכת בבא קמא דף לח עמוד א ד"ה אלא האדם

אלא האדם - תימה הא אין עובדי כוכבים קרויין אדם כדתניא בפ' המקבל (ב"מ קיד:) אמר רשב"י אין קברי העובדי כוכבים מטמאים באהל שנאמר אדם כי ימות באהל אתם קרויים אדם ואין העובדי כוכבים קרויים אדם ... ורבינו תם מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם ... וא"ת והא עובדי כוכבים נמי קרויים אדם כדכתיב לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם וי"ל דבמקום שמזכיר השם מזכיר עובדי כוכבים בלשון אדם כלומר דבר חלש נולד מאדם וכן גבי חירם (יחזקאל כח) אתה אדם ולא אל וכן מה יעשה לי אדם (תהלים קיח) ...

• דף על הדף מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' של"ו) הביא מס' תו"ח לפרש דאדם משמעותו על עצם פנימיות האדם, והיינו דוקא ישראל שיש להם נשמת א - לוק ממעל, אבל "האדם" עם ה"א הידיעה, משמעותו הגוף שעומד ונראה לפנינו, ובזה עכו"ם וישראל שווים בחיצוניותם. ועיין מרגליות הים סנהדרין נ"ט ע"א (אות י"א וי"ב).

14. תוספות מסכת בבא קמא דף לח עמוד א ד"ה קראו ושנו

קראו ושנו ושלשו - וא"ת והא אמרינן בתגיגה (דף יג.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב (תהלים קמז) [1] ויש לומר דבע"כ עשו ע"פ דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן [2] אי נמי עשו עצמם גרים כדאי' בספרי דפרשה אף חובב עמים.

15. מהר"ץ חיות מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

תוס' ד"ה קראו כו' המלמד תורה לאחרים עובר בעשה. נ"ב לפנינו בש"ס (חגיגה יג ע"א) לא נאמר רק אין מוסרים דברי תורה לאחרים אבל לשון עובר בעשה שהביאו התוס' כאן לא נמצא שמה:

16. ספר ים של שלמה - בבא קמא פרק ד אות ט

דין שאסור ללמוד תורה עם הגוים, אפילו משום שלום מלכות, אם לא בהכרח סכנת נפש, אז אין צריך למסור עצמו, ואם שאלו הגוים ליהודי בפרטות על דין אחד, ולא יכול להשמש ממנו, אז אסור לשנות, אפילו לגבי סכנה, אלא יקדש השם וימסור עצמו:

תנו רבנן (ל"ח ע"א), וכבר שלחה מלכות הרשעה שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל, למדונו תורתכם, קראו ושנו ושלשו. בשעת פטירתן אמרו להם, דיקדקנו בכל תורתכם, ואמת הוא. חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור. ושל נכרי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם. מה נפשך, אי רעהו דוקא, אפילו דנכרי כי נגח דישאל ליפטר. ואי רעהו לאו דוקא, אפילו דישאל כי נגח דנכרי ליחייב. וחכמים לא גילו להם טעמו של דבר, שממון של גוי הפקר, מפני הסכנה. ומה שמסיק ודבר זה אין אנו מודיעים למלכות. הוא מדברי הסרדיוטות, פי' השרים הממונים לעשות דין. הם אמרו לחכמי ישראל, נעשה עמכם טובה שלא נודיע משפט זה למלכות. ולכן מסיק עליה בירושלמי (ה"ג אפ"ה) לא מטו לסולמא דצור עד דשכחו כולן. וכן ראיתי בפ"ה הת' ארוכים, וכן יראה מפ"י רש"י למי שמעיין כו':

והקשו הת' (ד"ה קראו) וא"ת והא אמרין בחגיגה (י"ג ע"א) המלמד תורה לגוי עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב וגומר, וי"ל, דע"פ המלכות עשו בעל כרחם, ולא נתחייבו למסור עצמם. א"נ שהשרים עשו עצמן כגרים בעיני חכמים, כדאיתא בספרי, אף חובב עמים (דברים, סימן שד"מ) עכ"ל. משמע מכאן דלא שרי ללמוד תורה לגוי, אף משום שלום מלכות. וק"ו משום שכר הנאה. אם לא בגזירה והכרח. ואוי להם לאותם שנמצאו במדינת ספרד ולועזי וארץ ישמעאל, הלומדים תורת ה' עם האומות בעבור הנאתן, ותשלומי שכרן. הם המילדים בנים לע"ז. כי אח"כ הם מהפכים למינוות, כאשר שמענו וראינו בעו"ה. וה' מסר התורה בקבלה למשה לומר ליהושע, ויהושע לזקנים כו'. ולא הגיה לכתוב התורה שבעל פה, כדי שלא יהפכו למינוות, כדאיתא בפרקי דר' אליעזר. א"כ אותן האנשים החטאים בנפשותם ובגופם להפך צעת ה'. אשר לומדים עם האומות, לפע"ד גדול עונם מנשוא. ולא יראו בנחמות ציון:

גם שמעיין מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, אף כי הסכנה. וחייב למסור עצמו עליה. דלפי חד שינוי דתו' (ד"ה קראו) שמלכות הרשעה גזרה עליהם. ולמה לא ייראו חכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהיזיקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאיהם. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הנה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשל נכרי, ושל נכרי שנגח לשל ישראל. ועל כן השיבו האמת על קדושת השם. כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה. והא דאיתא בפ"ק דמגילה (ט ע"א) מעשה בתלמי שכינס ע"ב זקנים וכו', ושינו התורה. התם מן שמיא הוא דאסכימו בהדיהו, וכעין רוח הקודש היה. וכן איתא התם, נתן הקב"ה [בלב] כל אחד כו', והיה על פי הדיבור. ועוד, התם לא שינו שום דבר ממשמעותו, אלא שינו הלשון, דלא יהפכו למינוות. וכמו ששינו כך הוא כוונת המקרא כפשוטו. אבל לומר על הפטור חייב, או להיפך, היה ככופר בתורת משה. מה לי דיבור אחד מה לי כל התורה, כדאיתא בפ"ג דיומא (ל"ח ע"ב) אמר רב, כל השוכח דבר אחד מכל תלמודו גורם גלות לבניו. שנאמר (הושע ד, ז) ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני. אלמא דדבר אחד מתורה הוא נקרא תורת ה':

17. שערים מצוינים בהלכה

מ"ד ס"ל כרשב"י דעונשין מן הדין וכדאיתא שם (עד). א"נ י"ל דלא נאמר כלל זה אלא בישראל, אבל בבני נח עונשין מן הדין.

אלא נשא משה ק"ו בעצמו וכו'. הקשה בפרשת דרכים (דו"ש) הא קי"ל במס' סנהדרין (נד) אין עונשין מן הדין, ותירץ דהך

שיחטיאו לישראל ח"ו. ושמעתי דעונש אצל עכו"ם אפשר דאינו מטעם כפרה, דהרי בן נח נהרג גם על פחות משו"פ, וא"כ לא שייך הטעם של המהרש"א, ועונשין מן הדין כבן נח הגם שלא יתכפר עי"ז. ועי' מה שכתבנו לעיל (ב. ד"ה ולא זה).

18. בגמ': נשא משה ק"ו בעצמו אמר ומה מדינים וכו' מואבים וכו'. SEE ADDENDUM

19. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

נעמה העמונית. אף על גב דבמלכים משמע דאיענש שלמה אנשים עמוניות כי איענש לאו אנעמה העמונית איענש דצדקנית היתה כדמשמע הכא אלא אשאר עמוניות דפליחן עבודת כוכבים:

20. חדושי אגדות [ספרי המהר"ל] מסכת בבא קמא דף לח עמוד א

בתו של רבי וכו'. ואם תאמר וכי בשביל שלא היה ראוי לצאת ממנה דבר טוב תמות בשביל [זה], וי"ל דפשיטא אם היתה היא בעצמה דבר טוב בודאי לא היתה מתה, אלא אפילו לא היתה בעצמה דבר טוב אלא שעתיד לצאת ממנה דבר טוב לא היתה מתה. ולא רצו לומר שלא היתה בעצמה דבר טוב כי היה זה גנאי למת.

21. ספר אז ישיר- מתן תורה: מאמר: בנות לוט: שורש משיח צדקנו ודיחוי אותו האיש

❖ עיין שם בארוכה

זכויותיהן של בנות לוט

כאמור לעיל, מעשי בת לוט הבכירה נחשבים כמצווה מכונה אנו לומדים כיצד יש לקיים מצוות, למרות שבמעשיה היו מעורבים מוחשבות וכוונות שליליות.

השאלה המתבקשת היא, האם אכן נכון וראוי הדבר שאנו נחשיב מעשה מוגנה ובלתי טבעי זה כמעשה מצווה. האם אין מקור טוב יותר ממוננו ניתן ללמוד כיצד יש לרוץ לקיים דבר מצווה. וביתר שאת יש לשאול, האם הצדק הטבעי דורש שעבור מעשה מכוער זה תזכה בת לוט שממנה ייצאו דוד המלך ומלך המשיח.

נראה להציע דרך נוספת בביאור חשיבות מעשי בת לוט הבכירה על פי מספר יסודות חשובים, ובדרך זו נבאר מדוע זכתה בת לוט להיות שורש מלכות בית דוד ומלך המשיח.

בנות לוט ודיחוי אותו האיש

וברשימות שם מוסיפים תלמידי האמות ליעקב בשמו, שבזה ניתן לפרש מדוע קראה בת לוט הבכירה את שם בנה על שם אביו וגילתה בזה את קלונה, והביאור הוא שהיא הרי חשבה שאין עוד אנשים בעולם ובכדי שלא יטעו ויחשבו שהעיבור בא לה ברוח קודש, וכדברי הנוצרים, קראה לבנה על שם אביו להראות שעייבורו היה כדרך העולם, וז"ל:

בזה יש לבאר שמהאי טעמא קראה בת לוט לבנה בשם מואב, כלומר מאבי הוא וכמו שפירש"י שם, דכיון שחשבה שאיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ, א"כ יעלה על הדעת שהעיבור בא על ידי רוח קודש וכדומה, ולזה פירשה שאין הדבר כן אלא מאביה הוא ^ל, ודו"ק. [דברי רבינו מפי השמועה].

בנות לוט ודיחוי אותו האיש ❧ ————— • אז ישיר ❧ תקיז

ויש לציין למעשה נורא המובא בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שנמצא בהקדמה לאגרות משה חלק ח' בתולדות שנדפסו לזכרו, וז"ל המעשה:

בליובאן היו גדולי תורה רבים ורבנו היה מספר את המעשה דלהלן כדי להראות שהיו מהם שהגיעו למדרגת רוח הקודש כמעט של גילוי אמיתי בתורה:

בתחילת חורף תרפ"ב חלה אחד מבעלי הבתים ונפל למשכב במין חולי מוזר ולשונו התנפחה בפיו. כאשר תקיף ליה עלמא ורבנו בא לבקרו ביקש החולה להוציא כל איש מעליו וסיפר לרבנו את סיבת חליו. לדבריו שבוע קודם לכן בשבת פרשת וירא הקשה כיצד זכו בנות לוט שהמשיח יהיה מצאצאיהן, אף שלא בושו בגילוי עריות שעשו והודיעו שבניהן הם מאביהן, ודיבר עליהן בדרך בזיון. בלילה הופיעו בחלומם שתי נשים זקנות מאד שראשן ופניהן מכוסים ואמרו שהן בנות לוט. הן הוסיפו ואמרו לו ששמעו את טענתן, ובאו מעולם האמת לענות לו. הן טענו שהיו יכולות לומר שמאחר שהן ממשפחת אברהם וניצלו בדרך נס מסדום, לא היו תולים בהם מעשה זנות, והיו יכולות לייחס לעצמן כל מעשה נס. כך שהיו יכולות לומר שנתעברו מן השכינה כביכול, ולייסד דת חדשה כנצרות. והן קראו לבניהן עמון ומואב להודיע שכאשר אשה מתעברת יש לוולד תמיד אב בשר ודם. בזכות זה זכו ויצא מהן המשיח האמיתי. עוד אמרו שהוא חטא חטא גדול כאשר דיבר עליהן בדרך בזיון. מאחר שהוא דבר עליהן בזלזול, הוא יענש מידה כנגד מידה כמרגלים (רש"י במדבר י"ד ל"ז) ותשתרבב לשונו ותתנפח בחולי משונה וכך ימות. כשסיים האיש לספר את סיפורו, היסב את פניו אל הקיר ונפטר לעולמו. רבנו ראה בכך עניין אמיתי, מאחר שההסבר נראה לו הסבר אמיתי.

22. בן יהודע על בבא קמא דף לח/ב

שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהם, רות המואביה ונעמה העמונית. קשא דמשום שני פרידות טובות אלו, אין הכריח להציל כל שתי האומות ההם, והיה אפשר שיעשה עמהם מלחמה ויאבדם, ורק אבותם של רות ונעמה יהיו נצולים כדי שיצאו מהם פרידות אלו. ונ"ל בס"ד דאם יעשה בהם מלחמה יתאבד שם המלכות שלהם, ואבותיהם של רות ונעמה, הגם שיהיו נצולים ישארו הדיוטות, ורצה הקב"ה דרות ונעמה כשבאים להתגייר, יבואו בהיותם בנות מלכים, ולא בנות אנשים הדיוטות, כדי שיהיה לאלה המתגיירים רבותא טפי, ועוד תהיה הקליפה נכנעת יותר בכך, ולכן נשארו שתי האומות בכבוד מלכותם, כדי שיהיו רות ונעמה באים להתגייר, בהיותם בנות מלכים:

23. חדושי אגדות [ספרי המהר"ל] מסכת בבא קמא דף לח עמוד ב

קדמיתה ד' דורות וכו'. דוקא ד' דורות, שזה נקרא קדימה גמורה כי פחות מד' דורות כאלו לא היה קדימה, שהרי כתיב (שמות כ') פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים נמצא כי האב נחשב הדורות קרובים אליו עד ד' דורות ואחר ד' דורות אין האב נחשב קרוב לאותם דורות, שהם אחר ד' דורות, אבל עד ד' דורות האב יש להם קירוב, ולפיכך אלו לא קדמה רק ג' דורות, האב יש לו עדיין קירוב אל הדורות, אין זה קדימה כלל, אבל כאשר קדמה ד' דורות ששוב אין קירוב אל הדור שבא אחר ד' דורות, ודבר זה נקרא קדימה בודאי.

24. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף לט עמוד א

משום דהוה ליה ממון שאין לו תובעים. פירוש ואין להוציא ממון ממנו בלא תובע. וקשה דהא אנן יד עניי אנן ויתבעו בבית דין כדאמרינן בריש פרקין. וי"ל דהכי קאמר כיון שאין לו תובעים אין מי שיטרח להביא עדים שאנסה או שפיתה לא האשה ולא העניים ולא בית דין ואין מי שיפשפש אחר המעשה ואם כן נמצא חוטא נשכר. תלמיד הר"פ.

=====

כו 𐤀𐤃 𐤀𐤔𐤓𐤓 • _____ 𐤀𐤓𐤀𐤓𐤓 𐤓𐤀𐤔 𐤔𐤓𐤓

(1) התורה אסרה מלחמה עם מואב, כי עתידה לצאת מהם רות המואבית ומלכות בית דוד.

(2) קרת, שטעה וחשב שיצליח במחלוקתו, על ידי שראה שעתיד לצאת ממונו שמואל.

(3) משה רבינו עשה כן שלפני שהרג את המצרי בדק אם עתיד לצאת ממונו אדם ראוי, וכפי שדרשו חז"ל על הפסוק "ויפן כה וכה וירא כי אין איש".

ברם, ראה זו טעונה ביאור, ובפרשת דרכים (דרך דוד דרוש עשירי) הביא מהמודרש (על הפסוק ויפן כה וכה וירא כי אין איש) שקודם שמושה רבינו הרג את המצרי "ראה שאין איש עתיד לצאת ממונו". ודייק בפרשת דרכים, שמשמע, שאם היה עתיד איש לצאת ממונו לא היה הורגו. וקשה, שהרי הכלל שבדקין במי שעתיד לצאת ממונו הוא כלל הנתון רק לידי ב"ד של מעלה ולא לבי"ד של מטה, ומשה רבינו שהרג את המצרי הלא לבי"ד של מטה ייחשב, ולא היה לו לבדוק במי שעתיד לצאת ממונו. ובפרשת דרכים הביא בשם המזרחי לתרץ שאף על פי שבדיני אדם אין אנו בודקים ומתחשבים במי שעתיד לצאת ממונו, מ"מ בדיני שמים "אם אמת נכון הדבר דידעין דנפיק מיניה זרעא מעליא אינו נהרג". כלומר, שמה שרואים אם עתיד לצאת ממונו אדם כשר, הוא רק בדיני שמים ולא בדיני אדם. וביאר בפרשת דרכים, שגוי המכה את הישראל אינו חייב מיתה בידי אדם אלא בדיני שמים, ומכיון שהיה חייב מיתה בידי שמים ולא בדיני אדם, היה צריך לבדוק במי שעתיד לצאת ממונו.

ובחידושי הגר"ז על התורה (פר' שמות) העיר, שבאמת משה רבינו לא הרג את המצרי כדין מיתה בידי אדם אלא כדין מיתה בידי שמים, שהרי מצינו שרש"י (שמות ב', י"ד) כתב שמושה רבינו הרג את המצרי בשם המפורש, ומזה ראה שהמיתה היתה מיתה בידי שמים ולא מיתה בידי אדם. כלומר, שמושה רבינו לא הרג את המצרי בדיני אדם אלא גרם שימות ע"פ ב"ד של מעלה, ומכיון שהיתה מיתה בידי שמים, משה היה צריך לבדוק במי שעתיד לצאת ממונו.

ובאבות דרבי נתן (פרק כ') תניא:

ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי ויטמנהו בחול], מה ת"ל 'כי אין איש', מלמד שהושיב לו משה סנהדראות של מלאכי השרת ואמר להם: אהרוג את זה? אמרו לו הרוג. וכי בחרב הרגו והלא באמירה הרגו, שנאמר 'הלחרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי', מלמד שהרגו בשם.

ומזה משמיע שמושה הרג את המצרי ע"פ הוראת בי"ד של מעלה וכשליח בי"ד של בי"ד של מעלה.

ועל ידי זה ביאר הפרשת דרכים את דברי הגמ' בסוטה (דף מ"ו ע"ב), שהגמ' דרשה לגבי אלישע והנערים:

ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' מה ראה... ורבי יוחנן אמר ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה. ודלמא בזרעייהו ניהוה הוה, אמר רבי אלעזר לא במ ולא בזרעם עד סוף כל הדורות.

כלומר, שאלישע היה מקלל את הנערים על מה שלעגו לו, אך לפני שקללם היה צריך לבדוק תחילה ולראות שאין בהם לחלוחית של מצוה לא בהם ולא בזרעם. אך קשה, מדוע הוצרך לבדוק בדורותיהם כדי לקללם, והלא כלל זה לא נאמר אלא לבי"ד של מעלה, ומבאר הפרשת דרכים, שמכיון שהיה מקללם, והקללה היא עונש בידי שמים, על כן היה צריך לבדוק תחילה שלא עתיד לצאת מהם אדם כשר.

❧ ג. 'אל תצר את מואב'

ומז"כ יש להקשות על כלל זה, מוכה שהקב"ה לא נתן למשה רשות להילחם עם עמון ומואב בעבור הדורות העתידים לצאת מהם, והלא המלחמה היא כמיתה בידי אדם, ומדוע נאסר על משה להילחם בעמון ומואב משום הדורות היוצאים מהם. ובב"ק (דף ל"ח ע"א) איתא:

ויאמר ה' [אלי] אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה, וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות. אלא נשא משה ק"ו בעצמו, אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב, אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם. מואבים עצמן לא כל שכן. אמר לו הקב"ה, לא

כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן,
רות המואביה ונעמה העמונית.

מבואר, שמושה רבינו ביקש להכות את עמון ומואב, והיה דן ק"ו מלחמות
מדין לעשות כן, אולם הקב"ה אסר עליו להכותם משום הדורות
העתידים לצאת מהם, וקשה הרי משה היה רוצה להכותם בידי אדם, ובמיתה
בידי אדם אין משגיחין כלל בדורות העתידים לבוא, ומדוע לא נתן לו הקב"ה
רשות להכותם בגלל הדורות העתידים לצאת מהם, והלא אין זה אלא בדיני
שמים.

וביאר הפרשת דרכים, שאף שמושה היה לו את הכח לראות שעתיד לצאת
מהם מלכות בית דוד, וכמו שראה במצרי שאין עתיד איש לצאת
ממנו, מ"מ ביקש משה רבינו להכותם ע"פ דיני אדם, וזהו מה שנשא משה
ק"ו. והענין הוא שמכיון שבדין בי"ד של מטה אין העתיד משפיע על פסק
הדין, ואין בי"ד של מטה מתחשב בצאצאים העתידים לצאת, הרי שאע"פ
שמושה היה יודע שעתיד לצאת מהם רות המואביה, מ"מ היה צריך להתעלם
מידיעה זו ולהכריע בדין ע"פ הכללים הנהוגים בבי"ד של מטה. אך הקב"ה
אמר לו, "לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי
להוציא מהן, רות המואביה ונעמה העמונית" - שבאמת בדיני אדם הרי הק"ו
ראוי הוא ואין לבי"ד של מטה להשגיח כלל במי שעתיד לצאת ובמה שעתיד
להיות, ומ"מ בדין זה של עמון ומואב אין רצון ה' שילחמו בהם בני ישראל,
וזאת משום שמלכות בית דוד עתידה לצאת מהם, ולפי"ז דיני מלחמת עמון
ומואב הינם יוצאים מן הכלל, שניתנה בהם "הוראת שעה" מיוחדת להתחשב
בכללי בי"ד של מעלה, המוכיחים על כל שאר המקומות בהם הכלל נוהג
שבי"ד של מטה אינם מתחשבים בעתיד לבא.

